

EDEBİYATÊ ZAZAY RA – 1

Zıfı Selcan

Not:

Bu makale ilk olarak 1983 te Hêvi dergisinde yayımlandı: Hêvi, 1 (Paris 1983), 83-106. O tarihten günümüze kadar Zaza Halkının dili, tarihi ve edebiyatının araştırılmasında epey ilerleme oldu. Bilimsel çalışmalarla bilgi seviyesinin artması üzerine, ilk yayın şeklinde Zaza Halkının kimliğiyle ilgili etnik, kültürel ve siyasi kavramlarda, o dönemin bilgi eksikliğinden dolayı yapılan hataları düzeltildi ve Zaza Dilinin Bilimsel Grameri ve Alfabeti ile imla kurallarına göre güncelleştirildi.
Mamekiye, 18.12.2016, Copyright ©: Z. Selcan.

Qesê veri

Her çiyö ke wertê mîleti de eve qesey kerdene vâzino (edebiyat), kay beno, eve bera pi u kalıku devam keno, cı ra folklor vâzino. Bera pi u kalıku ki hê ve hê ama, resta pê. Naê ra gore folklorê Zazay ve ho, tarixê mîletê Zazay ano ra zon.

Tarixê Mîletê Zazay de her hadiseo sosyal, herv bo, pêrodaisê aşiru bo, haskerdene bo, qewxa Tırkun u Zazau (Kırmancu) bo, pêro lawıkun u , şüarun u sanıku de yenê ra zon, vâzinê, qesey benê. Nae ra gore her hadiseo sosyal, qız ra ve pil, zê ayney edebiyat de oseno. Na folklor u edebiyat de mîlet rınd u qolae, rast u xeletiye, cüamerdêni u bêbextiye, haq u neqe, çiyö hewl u geves, eve usilê şinat u estetiki ano têverver. Sanıkun u destanun u meselun u qesunê virênu de her tım na yena ra zon. *Edebiyato vate* de her waxt pêguretena çiyê rınd u rasti ve yê haq u neqi ra vâzinê. Hetö haq dayıma kuno ra hetê neqi ser, sono reseno mirodê ho. Pêrodaisê ke verva zulım u zorbaziya xain u dısmêni bena, folklorê Zazay de zof estê. Pêrodaisê nianêni lawıkun u sanıku de vâzinê ke, mîletê Zazay tarixê ho de se kerdo se nêkerdo, se vato se nêvato, çı wasto, çı nêwasto pêro te de beno eskera. Mîletê Zazay tarixê ho de çıturi seweta serbestiya ho dısmênê zalım u goneweri de do pêro, lez kerdo, folklor u edebiyatê Zazay de vezino meyda, beno arêze. Her çıqaş ke folklorê Zazay xelê zengino, hata nıka keşi bine ra arênêkerdo, pêser nêardo. Kolonialistunê Tırki nêverdo ke mîletê Zazay çımunê ho wekero, ho ser urzo. İne her çıqaşi ke mîletê Zazay kerd binê bandıra ho, hama besenêkerd ke zon u kultur u folklorê ey ki werte ra wedarê. Dısmêno xain nae rınd zoneno ke, eve siyasetê asimilasyonu pesew u peroz gureêno ke, folklorê ma ki ma dest ra bıcêro. İne xelê zerar da ve kulturê Zazay, xezna kulturi ra xelê çi telef kerd, kerd vindi. Cokao ke, ma gune qıymetê folklorê ho, niya ra tepiya daina rınd bızonime. Her çiyê folklorio ke kuno ra ma dest, top kerime, bınışime, vindbiyaene ra bıxalesnime.

Zonê Zazaki de hata nıka edebiyatê qesey kerdene, yanê *edebiyato vate*, pil ra ve qızı, az ve az vâziyo, hata na çax amo. Na *edebiyato vate* de sanıki, lawıki, mesele u mertali, qese u qesê virênu ve zovina qesey kerdıs u movet kerdıs tore ve tore vâzinê.

I - SANIKI

Tore tore saniki estê. Taê saniku de ison esto, taine de ki heywani ve țeyr u țuri ra te derê. Sanikê isoni, meselê ke amê vêrde ra, ine ra pêda biyê amê. Sanikunê nianenu de leto zêde, mîlet çituri verva dismênê teveri lez keno, tey ceng keno, u yeno ra zon. Hadisê nianêni amê, vêrdê ra, zomonê ra tepiya biyê saniki mendê. Na saniku de qalê çêrêni u kerdena cüanik u cüamerdu beno, haskerdena dı goyılı sero, haskerdena domonun u yê ma u pi ra, haskerdena dı bırau, haskerdena welat u mîleti sero qal beno, isoni sero zof teşir keno, te de kar kena. Zu hetê sanike niyaro. Heto bin de ki dismêno zalım u zulımkar ve xainu ra vininê. Sanika *Şêvdin Begi*, yê *Dewrês Begi*, yê *Kuliki* nianênu ra say benê.

Xelê sanikê henêni ki estê ke, te de dêv ve isoni ra vezinê. İson heto rınd temsil keno, dêv ki heto xıravın.

Sanikunê heywanu de, bize, verg, hes, lüye ve kerzık u qırnıki ra yenê meydan.

Sanikunê isoni ra taê ki isoni finê huyais, eve u tore gosedaru xecelnenê. Nianênu ra sanikê *Keçeleki* zof wesê.

Keçelek sanike de daima heto haq, heto rast temsil keno. U, hêfê ho hetê neq u xıravını ra eve cambazêni u anazêni, eve fêndi, eve xapnais cêno, kuno ra ser. Hetê neqi fino halo henê ke, gosedari zof pê huyne, ero cı wes yeno, benê sa.

Saniki, leto zêde seweta tervia kerdena domonu zof muhimê. Ronisten u raustena domonu eve saniku asıl bena. Saniki, rasti u xeletiyê sero, rınd u qolae sero, haq u neqiye sero, cailêni u baqlêni sero, hem ki haskerden u zêrevesaêni sero derse danê isoni.

TIXTIXAN U LINGMIRCAN

Bize ve Kole ra benê lengi, mali ra vışinê. Bize Kole ra vana <Kolê, ala bê, mizıa ho bıkeme; mizıa kami ke kef dana, a sona resena mali>. <Heya!> vana <bize bê>.. Mizıa bize ke kef dana, sona resena mali, kole hurendia ho de manena. Kole se kero, se nêkero, sona koê, zê Koê Zêle ra çerena. Waxtê ra tepiya zêna, dı bızêkunê ho ana. Na, bızêkunê ho ana, caê kena eskeft, sero çêver nana pa. Waxto ke sona tever, bızêkunê ho temey kena vana:

Tıxtıxano, Lingmircano
Da heyrano, ba qırvano
Ez son ko ra çerenu
Cızıku ken xiari yenu

<Heya> vanê bızêki, <tı so>. Na sona, ko ra çerena, bena çatlıx, cızıku kena xiari. Yena verê çêveri vana:

Tıxtıxano, Lingmircano
Da heyrano, ba qırvano
Moa sima şıya ko ra çerdo ama
Cızıki kerdê xiari, bêre biliyê

Ni cı rê çêver kenê ra, na sona zere. Ni sonê lewe, zu nat ra sono bın, zu dot ra sono bın, cızıkunê ho linê, benê hemlîki. Kole bızêkunê ho oncia kena temey vana:

Tıxtıxano, Lingmircano
Da heyrano, ba qırvano
Ez son ko ra çerenu
Lüye yena, verg yeno, hes yeno
Çêver ramekerê, sima weno

<Nê!> vanê <ma ine rê çêver ra nêkeme, tı so>. Çêver sero nana pa, sona ko ra çerena, cızıkunê ho kena xiari, tepiya yena, vana:

Tıxtıxano, Lingmırcano
Da heyvano, ba qırvano
Moa sımı şıya ko ra çerdo ama
Cızıkı kerdê xıarı, bêrê bıliyê

Çêver kenê ra, kole sona zeê. Tıxtıxan ve Lingmırcani ra yenê linê, benê hemlıki. Kole vana:

Tıxtıxano, Lingmırcano
Da heyvano, ba qırvano
Ez son ko ra çerenu
Lüyê yena, verg yeno, hes yeno
Çêver ramekerê, sımı weno

«Nê!» vanê «dakılê, tı so bıçere, ma ita vındeme». Na tepiya terknena sona, ko ra çerena, cızıkunê ho kena xıarı, cêrena ra yena, vana:

Tıxtıxano, Lingmırcano
Da heyvano, ba qırvano
Moa sımı şıya ko ra çerdo ama
Cızıkı kerdê xıarı, bêrê bıliyê

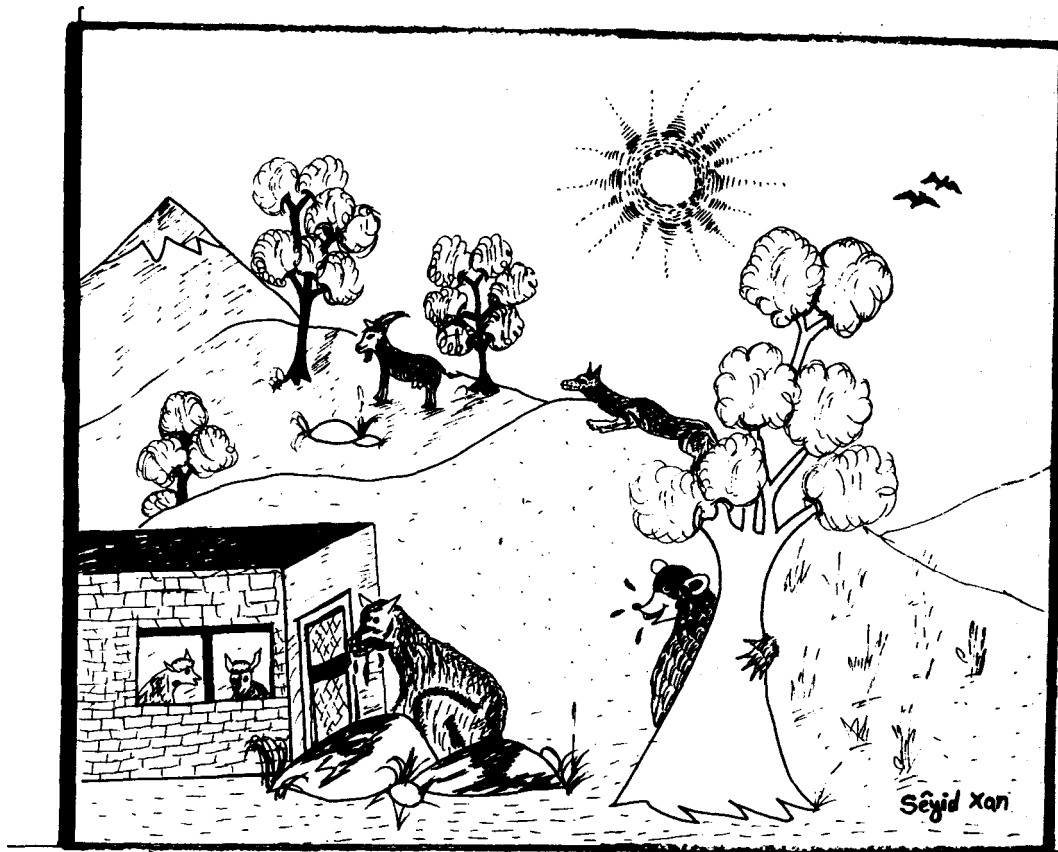
Oncia yenê cızıkunê ho linê. Kole oncia bıçêkunê ho temey kena, terknena sona, ko ra çerena. Kole ke sona, lüye yena peê çêveri, vana:

Tıxtıxano, Lingmırcano
Da heyvano, ba qırvano
Moa sımı şıya ko ra çerdo ama
Cızıkı kerdê xıarı, bêrê bıliyê

Ni vanê «Hayde! Lüya cambaze, ma vengê to naskeme, vengê moa ho ki naskeme. Koti ra ama uza ra so!»

Lüye sona, vergi ve heşi ra vana «ni qan nêbenê. Tıxtıxa ve Lingmırcani ra mı rê çêver ranêkenê». Verg ve heşi ra vanê «waklê, tı tenêna cambaza; ala reyna so peê çêveri, vaze «mı rê çêver ra kerê». Lüya cambaze oncia sona peê çêveri, vana:

Tıxtıxano, Lingmırcano
Da heyvano, ba qırvano
Moa sımı şıya ko ra çerdo ama
Cızıkı kerdê xıarı, bêrê bıliyê

Ni oncia vanê «Lüya cambaze, uza ra so! Ma vengê to naskeme». Na oncia cêrena ra, sona, vergi ve heşi ra vana «bızêkê Kole vengê mı naskenê, mı rê çêver ranêkenê». Hes vano «waktü, tı nêşiya; oncia so peê çêveri». Vana «sıma ke inam nêkenê hayderê piya şime; ez son peê çêveri, sıma ki bêre gos dê». Pêro piya sonê, lüye sona peê çêveri, veng dana, oncia cı rê çêver ranêkenê. Vana «bıra hes tı so»; hes vano «bıra verg, tı so»; verg vano «bıra hes, tı so». Hes terkneno sono peê çêveri, vano:

Tıxtıxano, Lingmırcano
 Da heyrano, ba qırvano
 Moa sıma şiya ko ra çerdo ama
 Cıziki kerdê xiari, bêre bilyê

Tıxtıxa ve Lingmırcani ra vanê «heso boyıno qefçıl, uza ra so! Ma vengê moa ho naskeme, vengê moa ma zılo». Hes cêreno ra, sono. Kole yena veng dana «aaaha!» vanê «vengê moa ma bêliyo». Yenê moa ho rê çêver kenê ra, hama cı ra nêvanê ke lüye ve heşi ra amê peê çêveri. Sonê cızıkunê ho linê, benê ve hemlıki tepiya. Kole oncia Tıxtıxani ve Lingmırcani ra çip temey kena, sona ko ra çerena. Hes gos dano ke, vengê Kole zılo, sono ko ra çereno, vengê ho keno zil, yeno peê çêveri vengdano. Tıxtıxa ve lingmırcani ra heni zonenê ke moa huya. Çêver kenê ra, hes kuno zêre, naine weno. Kole yena verê çêveri veng dana, vana:

Tıxtıxano, Lingmırcano
 Da heyrano, ba qırvano
 Moa sıma şiya ko ra çerdo ama
 Cıziki kerdê xiari, bêre bilyê

Niadana ke, ne esto Tıxtıxano, ne esto Lingmırcano! Kole cêrena ra sona. Zof manena, ton manena, vana «ala reê şêri, nêbo ke ni veziyê, şêre caê». Oncia yena peê çêveri, veng dana; niadana ke, ne esto Tıxtıxano, ne esto Lingmırcano. Kole cêrena ra, terknena sona. Verg pers keno vano «bıra hes, tu se kerd?» Vano «ez şiyune ko ra çerdo, vengê ho kerd zil; mı hem werd

Tıxtıxanê dae, hem werd Lıngmırcanê daê. Vano «bıra hes, tı ma ra pêta. Lüye şıye besenêkerd, ez şıune, mı bese nêkerd; tu çıturi i xapıtı?» Vano «ala vase».

Kole sona ko ra çerena, zof maneno, ton maneno, oncia çutê bızêkunê ho ana; namê ine ki Tıxtıxan u Lıngmırca nana pa. Waxto ke sona ko, temey kena, cı ra vana:

Tıxtıxano, Lıngmırcano
Da heyrano, ba qırvano
Ez son ko ra çerenu
Lüye yena, verg yeno, hes yeno
Çêver ra mekerê sıma weno

Cı ra nêvana ke bızêkê mı werdê, tersenê. Sona, ko ra çerena yena, vana:

Tıxtıxano, Lıngmırcano
Da heyrano, ba qırvano
Moa sıma şıya ko ra çerdo ama
Cıziki kerdê xiari, bêre bıliyê

Çêver kenê ra, sonê linê benê hemlîki. Kole tepiya sero çêver nana pa, sona. Verg yeno peê çêveri, vengdano. Ni nêzonenenê, çêver kenê ra. Verg sono zerê, Tıxtıxani ve Lıngmırcani ra weno. Kole yena verê çêveri veng dana, niadana ke ne Tıxtıxano, ne ki Lıngmırcano. Kole terkna sona, xelê ke fetelina, rastê lüye yena, vana:

Tu werdo Tıxtıxanê mı
Tu werdo Lıngmırcanê mı

«Nê!» vana lüye; «Kolê,

Mı ne werdo Tıxtıxanê to,
Ne ki werdo Lıngmırcanê to».

Vana «bıra vergi ve bıra heşi ra werdo». Lüye sona leê heşi, vana «bıra hes bê, ma na Kole ki bome». Hes vano «waklû, ma çıturi bome, tı daina rınd zonena». Lüye terkna sona Kole ra vana «bızêkê to, mı haê berdê filan eskeft, bê şime lewe». Vana «Kolê bê, ez ve to ra beme way». Kole vana «heya». Lüye Kole ki xapnena, cêna bena eskeft. Hes zerê eskefti de beno. Kole niadana ke, bızêkê ho uza niyê. Vana «sıma hem werdo Tıxtıxanê mı, hem werdo Lıngmırcanê mı». «Nê» vanê «ma ne werdo Tıxtıxanê to, ne werdo Lıngmırcanê to». Rozê Kole ana, uwe nana ser, girenêna, sano çivor lewe de nana ro. Hes ke yeno zerê, Kole vana «heso, çêvêsaê, bê zerê na xaşıye kuye! Mêrdê mı şıyo mali, nıka ke ame tu ita vineno kısıno».

Hes vano «Kolê na sano çivor se kena?» Vana «lazê kutikê şıay şıyo mali, nıka sımondê ho nêmendê, cı rê sımondi vırazan».

«Ma» vano «a uwe se kena?» Vana «ma lazê kutikê şıay şıyo mali, bıyo vêsa, cı rê tenê qawıte seleqnan».

Hes kuno zerê xaşıye. Kole diane sero gırê dana; ana, uwa sure verdana ra ser. Vano «wıyyyy, ez vêsune!» Sano çivor cêna, nezeline ver. Hes te de zıvenooo. zıvenooo, vano «mı ne werdo Tıxtıxanê to, ne werdo Lıngmırcanê to»!

Vana «tu hem werdo Tıxtıxanê mı, hem werdo Lıngmırcanê mı!» Eve sano çivor nezeline cı, te de kena kud. Hes ke mıreno, gost kena husk, kena çüal, darêna ro lüye, vana «waklû ney bıze so». Vana «bere, suke de bırose». Lüye kena poştı, bena suke; vana «Laooo! Gostê heşi rosan, kam cêno kam nêcêno! Gostê heşi dermano, dermanê her nêweşi u vêrano». Dormê lüye beno pır; vanê «eke ke dermanê her nêweşıyo, cême; ça nêcêrime!» Lüye gostê heşi rosena, perunê ho cêna sona. Sona leê Kole vana «Kolê mı rot». Kole vana «waklû, erê ma se bıkeme, se nêkeme, vergi ki heni bıkeme». Vana «Kolê, tı besenêkena; tı vınde ez vergi xapnan». Vana «an, ey ki heni keme». «Hama» vana «mı ne werdo Tıxtıxanê to, ne werdo Lıngmırcanê to. Ho rê bıra vergi ve bıra heşi ra werdo». «Heya waklû» vana, «ma wayime; tu ne wena Tıxtıxanê mı, ne wena Lıngmırcanê mı, ez zonan. Ho rê vergi ve heşi ra werdo».

Rozê lüye sona, vergi xapnena; vana «bıra verg, hayde şime Kole de wa u bıray bime,

piya bifetelime». Verg vano «heya waklû». Hurdemêna sonê çê Kole. Kole vana «tewwww bira verg!» Vana «bê ma zuvini de wa u biray bime, têlewe de vindime». «Heya» vano «vindeme, ça nêvindime!» «Hama» vano «sertê mı esto». «Sertê to çiko?», vana Kole. «Waê» vano, «hes boyino, tu heşi de waêni mecê». «Tewww» vana «ci de fekê piyê dey kerî; kam sono dey de waêni cêno!» Tî biraê mîna, lûye waa mîna, ho rê hiremêna têlewe de vindeme» vana.

Xevera vergi çina ke, hes kerdo xashiye kisto, berdo suke de roto, hêfê Tixtixan u Lingmircani cî ra gureto. Xelê waxt ke piya fetelinê, Kole vergi bena çê ho, vana «vergo, tî bê na xashiye kuye». Vano «qey?» Vana «tî bê na xashiye kuye, ho weda; mêrdê mı şiyoy mali, nîka ke ame, vano «boa vergi ita ra yena, tu vineno kîseno». «Heya» vano verg. «Kolê» vano «na sano çivor se kena?» Vana «lazê kutikê şiyay şiyoy mali, nîka simondi pa nêmendê, cî rê simondu munan». «Ma» vano «a uwa sure se kena?» Vana «lazê kutikê şiyay şiyoy mali, biyo vêsa; nîka ke ame cî rê tenê qawite seleqnan».

Verg kuno zerê xashiye. Kole diane sero girê dana, uwa sure verdana ra ser. Verg çikeno vano «wyyyy», hard u asmê nano piya. Kole sano çivor cêna, nezeline cî. Teko virê miane de dana pîro. Verg zirçeno, vano «wyyyy, mianê mı!» Vana «hêfê mianê Tixtixanê mîn u Lingmircanê mı bo». Teka bine dana vergi ro, qirenoo, vano «wyyy, qorê mı!» Vana «hêfê qorê Tixtixanê mîn u Lingmircanê mı bo». Tekêna ke pê weno zirçeno vano «wyyyy, sarê mı!» Vana «hêfê sarê Tixtixanê mîn u Lingmircanê mı bo». Oncia wetelina cî, vano «wyyyy, kaleka mı!» Vana «hêfê kaleka Tixtixanê mîn u Lingmircanê mı bo». Vergi kîsena, hêfê Tixtixan u Lingmircanê ho cêna. Kole ana, gostê vergi kena husk, kena torvîk, darêna ro lûye, vana «waklû, ney bere birose bê». Lûye nisena veña, kena poştî bena. Niadana ke, dewê de mordemê esto, bervenoy ziveno naleno, ho cêr keno. Lûye pers kena: «biraê m'» vana «derdê to çiko?» Vano hot setiyo ke, mı tewraniye gureta, halê mı sew u roz niyaro, derdê mı rê derman çino». Vana «dermanê nêweşiya to gostê vergiyo. Gostê vergi buye, bena wes u war sona». Lûye ey ki uza rosenay, cêrena ra, yena.

Vatoxe: Xaskare (Kılıç), Xeceriye ra

Qeyd kerdox u nostox: Z. S., Almanya, Bochum

II - LAWIKI

Zono Zazaki de lawîke ra, hewa, şüare ki vanê. Hetê Dêrsimi de hata serunê peênu, saê ke her hadiseo sosyal veto ro cî, kerdo lawîke. Meselê haskerdene, pêrodaisê aşiru, pêrodaisê verva eskerê Tırki u hadisê binu sero ki lawîkê Zazaki vaziyê, wertê mîleti de biyê axme. Lawîkê ke mîleti sero zof teşir kenê, ca ve ca eve vaten u qesey kerdena uzay zovina tore ra vaziyê. Taê lawîku de namê sairî bêli nêbeno. Hama taine de, vazime lawîka Sey Qazî de, sairê ho bêliyo. Hama oncia ki a lawîke hetê Pilemuriye de zovina, hetê Halboriye de torêna vazina. Dî hetê lawîku estê: qesey ve qeyde ra.

Lawîkunê mîleti de zu hadise, vîreniye ra ve peyniye, heve ve heve, tam vazino. Lawîkê Zazaki birinê ra çor torê:

- Hewa cüamerdu
- Hewa cinu
- Hewa reqîşi /govendi
- Hewê bini

Wertê mîleti de, lawîkê ke pêrodaisê aşiru sero, pêrodaisê Zazaun u Tırku sero, waxtê Çari de pêrodaisê Zazaunê Dêrsimi u eskerê Urîşi sero vaziyê, pêroine ra *hewê cüamerdu* vazino.

Lawîkunê haskerdene ra ki *hewê cinu* vanê. Na hurdi torr lawîki hetê Dêrsimi de zof vazinê. Hewê reqîşi (/govendi), hetê Dêrsimi de senikiyê, hama hetê Bingol u Diyarbekiri de daina zofê.

Waxto virên de, hareketê Zazay ke hetê siyaseti ra bi berz, eve usîlo newe taê marş u lawîkê

newey ki, çiqaçi ke kem bê, vaziyay. Hetê Dêrsîmi de waxto vîrên de lawîki leto zêde eve kemane cînitêne. Xêlê cau de ki eve cureo hirêtêlîn cînitêne. Key ke kulturê Tırki hêmê Dêrsîmi sero hukim kerd, u waxt ra ve nat tomîro sestêlîn daina zêde cinino.

Welat welat

Welat welat, welatê cêri
Qanun rîndo, qanunê cori

Ezo şêri, ifada ho bîdi
Ho rê rew bêri

Naine kaşita ho da Omer Osmani
Mî da Duzgînê Kemerî

Welat welat, welat geniso
Qanun rîndo, çetin hepiso

Nu senê hepiso, ça honde piso
Kami gerê mînê kokîmi kerdo, vato ‹bêkar u bêiso,

Bêro hepîsê Mazgêrdi de ho rê dî serî roniso›
Vazê ‹kokîmo Seyid Qazîyo, eve herdiso›

Mî çêşîkê ho de niada ke,
Hora te de zu qurîso

Way way, way leminê way
Mî niada ke vîreniya şûariu diar de vezîay

Mî vozda ke vozdi,
Resti, dest paê mînê kokîmi pey de girêday

Ezo feqîr kerdo saê
Çor qurîşî mî sero vezîay

Mî zalîmi ra mînete kerde
Perê mî mî nêday

Berdi, day mamurunê Mazgêrdi, têdest ra fetelnay
Tî vana nine nêdiyo riyê şîrkê padîsay

Berdi, kerdi postê hokmati ravor de rusnay
Perê mînê kokîmi şî, gînay ro xezna padîsay

Welat welat, welato tato
Qanun rîndo, çetin hokmato

Na teres ewro şîyo, evraq ma sero gîran vato
Haqo, to ra oseno nu senê inato

Mî iman ve pirê ho ardo ke
Înatê to bêbinato

Koê na germîke
Koê surîngîni

Çewresê çê Xormeki
Ded u bîrazaê zuvîni

Nine gerê mı kerdo
Des u dı piya kerdê mehkumi

Koê na germiko
Bıra na gavano

Şiyo çê Memê Alê Deste
Dostê mao kıano

Çımê mı fek ra peray
Mı va ala se vano

Yoxro ke mı xapneno
Dısmenê wairê mino

Vake <so zuqımê Mazgêrdi
Ezo to dime ra yeno>

Şiyo zuqımê Mazgêrdi
Toa te de çino, pırê baxçe u tıyano

Şiyo zuqımê hepışı
Pırê kekan u aspızano

Şiyo Hewsê Dewe
Wairê Kurêsano

Şiyo Kal Ferat
Wairê Şix Mamedano

Şiyo hênıyê Celal Abasi
Wairê Avasano

Şiyo ziara Aliyê Kıstımi
Wairê Pilvancıkano

Şiyo Ewliaê Tosniye
Wairê Bamasurano

Şiyo Kemerê Duzgını
Pılê zıarano

Şiyo ke, kokım kose de nısto ro
Bınê çımu ra mı de niadano

Çımê mı fek ra peray
Bımbareko, mı ra toa nêvano

Ez van <nu bımbarako>
Yoxro ke mısaê şêne u postano

Mınê kokımı persenê
Hepısê desuponc rozano

Kami gerê mı kerdo
Vato <kokım pılê zêwegano>

Vazê <feqiro Sey Qazıyo,
Nısto ro, kılamu ho ser vano>

Bınê darıkano
Bınê bıırıkano

Wîsar nawo ame
Çêfê çênekano
Serê na bonano
Çêfê na xortano
Binê şivîngano
Çêfê pîrkano
Peê kîla doano
Çêfê veyvîkano
Haqo dewa to bo
Kes koçîkê do mî rê nêano
Hirêseuseştuses kîlamî vati
Qeydê ho tamamo

Sair: Sey Qazî
Kasete ra nostox: Zîlfî Selcan

Sey Uşên u Sey Rîza

De wela wela
Begê mî Sey Uşêno
Teresê soferî begê mî kerdo makîna
Hao duzê Şêxankî ro beno
Begê cam onto we
Helaliya ho wazeno
Vano «qomo xatîr ve sîma,
Ezo goçerîyo, sono
De welat welat
Mêrat çıqaşî şîrêno
Hal ve hal destê mordemî
Coru cî ra nêbeno
Begê mî kerdo Vîlê Sorpyanî
Hona welat cî ra oseno
Reê ho ra tepiya niade
Bervisê dar u kemerî to rê yeno
Sey Uşê vano «axlerê koê Dêrsîmî day arê
Berdîme tumvilatî
Esmer amê ma ser de
Ala u tawîrê hokmatî

Ma dayme arê berdime
Kerdimê tumvilati
Îfadê ho,
Zalimi ma sero vati
Vano ‹Sey Rızay ra şêrê vazê ‹rozi qediyê,
Mendê deqe u satî›

De biye biye,
Wela begê mı biye
Hêfê mı yeno ve Sey Uşêni
Haq zoneno reisê Kıtmanciye
Ewro axlerê Dêrsimi dê arê
Berdê verê daraaxaciye
Zalimi cı ra persenê
Soxirê dinê islamiye
Sey Uşê vano ‹Sey Rıza,
Tı ra merdena ho ver mekuye;
Ewro roza Desudı İmamuna
İ ki zê ma kiafiri dest sehid biyê›

Sair: Weliyê Uşênê İmami
Nostox u vatox: Zılfi Selcan, kasetta muzik, CD 1, 1976.

Erêrê, çêçênê

Erêrê, çêçênê
Sosina mı, ez ke amune çê sîma
Mı to ra xatır wast ara
Tı dı gami mı dime biya hira
Ez peyser cêrune ra
Nu goyilo, ondêr mecal mı nêda
Amune ke lew to ra nine
Zalime, tu çı ra nêverda
Hata peyniya axrete
Derdê to mı de bi ve gıra
Tu wertê çımunê mı de niada
Tı biya kardia alafranga, cigerê mı, mı zere de bırna
Erêrê, çêçênê, sosina mı, ez ve to ra piya, some diwanê Ana Fadima
Melema mı na dîna niya, haqo, a dîna
Ana Fatma qendelbaşıya ciniuna
Çopol dana riyê to ro, riyê to kena şia
Vana ‹çênê, çêvêsay, tu soz da
Çı ra ho dime vêsna qedena!›

Tu cêna, erzena lêê qetrani, mı kena bekçiyê verê to
To ver de koliu name tı ra

Keli yenê keli ser de
Guneka ma to rê yena

Some, gıneme Ana Fadma ver ro
Tu ef kena, kena haqa canê ma

Erêrê to cênê,
Sanenê hêmunê kounê hetê ma

Erêrê. çêçênê, sosina mı, ez ve heyra bi
Heyranê to u na gerdanê şîşi

Qedaê roê ho bîcêrine
Beznê ho şiyoy ro tutinê Muşî

Lao kata sona, rew bê
Can u ro u imanê mı şî

Wısar nao ame, boziyê roê ho cênu
Sonu verê Horiya Sulvişî

Çênê Sulvişî ra vezinê
Tım tım na namuşi

Çêçênê xerivo, xerivo
Sosina mı, xerivê to u duzi

Qesa peêne mı ra vase
Sileci ustê ra, tey raurzi

Çor rozi nêqediyê, pers kenu
Gemiya serê dengızı

Çênê sosine, to seıra nêama kounê Dersımı
Asma desuponcesewiye, wertê na yıldızı

Erêrê, cani cani
Sosina mı, tu cana ni cani

Xatır ve to vo
Ma niştıme ro gemiya Yunani

Dengız lete kerdo
Kotime dustê Tırabzani

Şime, ondêrê Estemoli de veziayme, heserê to zor kerdo
Qonaşê Beyoxlı ma sero kerdê mız u dumani

Xevere amê, vake
«Sileci amê İskelê Topxani»

Şine ke yara ho rê pers kerine
Veziay ke hetê ma ra kes çino, têde germewerê na Tercani

Sair: Sa Heyder
Vatoş: Qemero Areyız
Nostoş: Zılfi Selcan

Hewa doy

Doê mı ki doê manga bore

Doê mı nêbeno, mıso vore

Doo doo bıbe, rono cı be
Oli eskera ve mali bıde
Haqo eskera be, mangu bıde

Doê mı ki doê manga beleke

Doê ho sanenu, meska ho erzenu zımetê zıara Goleke

Doo doo bıbe, rono cı be
Oli eskera ve mali bıde
Haqo eskera be, mangu bıde

Doê mı ki doê manga çare

Sarê dewa ma bar kerdo, şiyê ware

Doê ho sanenu, meska ho erzenu zımetê a zıare

Doo doo bıbe, rono cı be
Oli eskera ve mali bıde
Haqo eskera be, mangu bıde

Doê mı ki doê malê Warê Unışi

Doê ho sanenu, meska ho erzenu zımetê Sulvişi

Doo doo bıbe, rono cı be
Oli eskera ve mali bıde
Haqo eskera be, mangu bıde

Doê mı ki doê malê Warê Axay

Doê ho sanenu, meska ho erzenu zımetê Duzgın Bavay

Doo doo bıbe, rono cı be
Oli eskera ve mali bıde
Haqo eskera be, mangu bıde

Çêriya doê mı ki çêriya darê rezi

Doê ho sanenu, meska ho erzenu zımetê pirê ho Gulangerezi

Doo doo bıbe, rono cı be
Oli eskera ve mali bıde
Haqo eskera be, mangu bıde

Doê mı ki, doê na miyano

Çıralıxê pir u rayverano

Xercê şir u zervetiano

Doo doo bıbe, rono cı be
Oli eskera ve mali bıde
Haqo eskera be, mangu bıde

Doê ho sanenu hêdi hêdi

Serva loqmê ronê zêdi

Doo doo bıbe, rono cı be
Oli eskera ve mali bıde
Haqo eskera be, mangu bıde

Doê mı ki doê manga kulıke
Ewro dızdi amê dormê holıke
Doê ho sanenu, meska ho erzenu zımetê Zıara Dalıke

Doo doo bıbe, rono cı be
Oli eskera ve mali bıde
Haqo eskera be, mangu bıde

Doê mı ki doê malê pesi
Ao ke qevanênia ma ciniu qail nê beno, u ki lazê i tereşi

Doo doo bıbe, rono cı be
Oli eskera ve mali bıde
Haqo eskera be, mangu bıde

Sair: ?

Kasete ra nostox u vatox: Zılfi Selcan, Kasete 5

Derdi derdi

Mı va ‘derdi derdi derdi,
Kıvar, melem melem derdi.

Na dina de derdê mı çine bi,
Tu mı rê derdi pêda kerdi.

Ma dewızı dewa ho ra veziayme,
Gul u sosını Koê Baxıre ver de, sosına mı, melul mendi.

Bezna to rindeka,
Saê ke zaranca Hêndi.

Haq adırê fizılunê na dewri wedaro,
Heni ke çigerê mı werdi.

Wertê mın u rindeku de fizılêni kerda,
Mı rê xelê zerari kerdi.

Haq çor rozi dewrano virên mı nêdano,
Kokê fizıl u mızauru vezi, erê az te de nêverdi.

Bezna to bariya,
Leeka mına fidana.

Eke dot ra ma de vezina,
Tı vana asma desuponcesewiya, Koê Baxıre ser de sewle dana.

Mı va ‘tı çiçega, çiçega asma gulana’
Usar verê Koê Baxıre ra tore tore çiçeg dana.

Sair: ?

Vatox: Zılfi Selcan, bante 5, 1992

Çime: Sileman, Yeresk ra

Lawika Şükri

Ewro Dersim de danê pêro, te de tıfongu erzenê.
Welatê ho sero danê pêro, hêfê xalîkunê ho cênê.
Eve gonia cêncunê ma pê wela kounê Dêrsîmi mir kenê.
Na veyvikê Dêrsîmi çitunê şiau girê danê,
Mezela şiaê sero hata key bervenê!?
Na lewunê ma birnenê, sima qey veng nêkenê!

Qurîze ver de kemer ve çeto
Eskerê Tırki dorme ro Şükri u Heyderi gureto
Şükri şehid biyo, seîra vîneto Mihemedê hometo
Xevere berê kokimê pi rê, vazê 'lazê to kîsto,
Heyderê ciranê to heşir gureto'.
Piyê Heyderi persenê, mordemo de mixeneto.
Usiv Qeremani xapîto, cı ra rîsvet gureto.
Şiyo suka Cêxi de fermanê çê Memed Ali Severi veto.

Asma gulane, roza çarsemiye;
Eskerê Tırki amo ve ma vireniye.
Şükri vano «daê çekunê mı biya, sanenu ho miye».
Mae vana «meso, to dima fetelinê azanê Kirmanciye».
Seweta kîstena to ra ine xevera ho kerda zuye.
Şükri kîsto, kerdo qırvanê Miletê Kirmanciye.
Sero bervena, xanîma cêniye.
Waê, 'tı meverve, dewa ho bîde Baxîra Sîpiye'.

Va ber biyo, vaê veri
Esmer têveîa berdi xortê çê Memed Ali Severi
Qersuna Şükri pey ra gına ro cı, ama hetê veri.
Dest u pay nê ro pêser, ardê serê zeri.
Bêçikê ho hene kerdî, azanunê naver u boveri.
Vanê «Şükri kîsto, Kêmalî kenê darde, kenê melemê seri».

Asma gulane, desuhireine;
Roz cêreno, sate ama diine.
Şükri ve Heyderi ra eskeri de do pêro, hata sate seşine.
Qumandarê Tırki voz dano, biyo vîrevîra qîne.
Qurîze ver de sona kemera zerde,
Eskerê faşistu ewro onto ma serde.
Şükri venga ordiqumandani dano vano «Welatê ma caverde!
Tı ke nêvîndena yena, destê mîno mavzer de».
Qersuna Şükri gına ro cı, kılıkê hermê çepi ser de.
Dîrvetunê Şukri ra gonia ke şîye,
Uwa Derê Horvanki berde.

Sair: Areyız

Not:

Şükri, xorteko de welat-haskerdox beno, verva zulîmi lez kerdo;
13ê gulane 1981 ine de, Dêrsîm de, dewa Qurîze de şehid beno. Sair
Areyîzi eve usilê sairunê virênu na qeyde veto ro cı. 9.8.1983.

Hayderê

Hayderê hayderê,
Hevalêne hayderê.

Dewız u morevaêne,
Karker u emegdarêne,
Cini u cüamerdêne,
Hayderê hayderê.

Hayderê hayderê,
Hevalêne hayderê.

Goneweru keme tever,
Zalimu saneme ho ver,
Hata peê dina beme,
Koledaru peqeneme.

Hayderê hayderê,
Hevalêne hayderê.

Bêrê indi raurzime,
Gırmıkunê ho barkerime,
Tifongunê ho pır kerime,
Serê zeria dısmêni de ˆol kerime.

Hayderê hayderê,
Hevalêne hayderê.

Qese u qeyde: Zıfı Selcan, niade: kasete CD 1, 1976

III – MESELEY

Edebiyato vate de meseley deyraê. Waxto ke movet kerd, qal ame ra, u waxt qesey kerdox meselê vano, ano ra vatena ho ser. Eve u tore qesa ho rast vezeno, vatena ho ispat keno. Edebiyetê Zazay de tore tore meseley estê:

- o meselê aqıldariye
- o meselê huais fistene: yaraniye, kuratey, zıravey
- o meselê vay daişi: zur kerdis
- o meselê bini

Meselê ke te de aqıldari u huais fistene esta, ine de bomêni u budelaêni, cailêni u baqılêni, eve hostaênia qesu wes yena ra zon, isoni xecelnenê, çêfê isoni anê. Taine de ki çêrêni u hostaênia qesu ve zalimêni têverver derê. Meselê ke rast amê meyda, cı ra dı torey estê. Toro virên de, qal ke ame ra, wertê qesey kerdene de vazinê. Naine de giraniye aqıldariye seroa, cı ra derse cêrina. Torê diyine de mesela girêdaê çiyê qesey kerdene niya, ciya vazina. Lozım niyo ke qal bêro ra a mesela ser. Wertê moveti de bo, ya ki nêbo, her waxt vazina.

Meselonê huais fistene de leto zêde hadisê ke yenê isoni ser de, i vazinê. Dı hetê na meselu estê: Heto zu rınd u rındek u rast u haqo. Heto bin ki xıravın u qefçıl u neqo, zalım u zurekeri temsil keno.

Gosedari pê çiyu pozitiv beno sa. haq u neqi na mesela bêli beno, yeno têverver. Hetê neqi, hetê zalimi eve usılê estetiki kenê qız, pê huynê, hem ki pê xecelinê. Tırki de naine ra <fikra, nükte, latife> vanê.

Taê meselê huais fistene estê ke, te de goynaêni u zur kerdis esto. Zonê Zazay de edebiyatê nianêni ra *yaraniye, laxkerdene, kuratey, zirava* vanê.

Hirê qori de non werdo

Hetê Tercani de mordemê bi, cı ra Uso Bom vatêne. Cı ra coka Uso Bom vatêne, çıke feqir bi, ho rê pars kerdêne arê, eve u tore gula ho vetêne. Hama bomêni momênia ho qe çine biye. Hetê qesey kerdene ra, kes ra ser nêkotêne. Ey, eve torê sairêni qesey kerdêne.

Rozê axaê aşıra Çareku Mıstefa Beg çê ho de cemati keno top. Cı rê mali sara birneno, gost keno deyra. Hard de sıfre finê ra, meymani heni zêde benê ke, qor ve qor non wenê. Mıstefa Axa ve ho ki nonê tire erzeno boziyê ho ser, meymanunê ho rê keno vıla, cı rê xızmete keno.

Uso Bom ki wertê cemati de beno, qoro virên de niseno ro, nonê ho weno, urzeno ra, hama mırd nêbeno. Qoro bin de oncia tey niseno ro, reyna weno. Zü qor ke urzeno ra, u ki tey urzeno ra, hama oncia ki pizê ho mırd nêbeno. Qorê hirêine de ki niseno ro, tey weno. Qorê hirêine de ke urzeno ra, Mıstefa Axa gıneno po, vano:

- Ero Uso! Tı qe ho ra ar nêkena ke, hirê qori de non wena? Dae sero Uso Bom cêreno ra cı, vano:

- Axa Axa, tu hirêeuseştuses dewu wena mırd nêbena; mı hirê qori de non werdo se biyo!

Nae sero Axa wertê cemati de sas beno. Raşti ke Mıstefa Axaê Çareku wairê hirêeuseştuses dewu bi, hem ki hukımdar bi.

Eskeriya Hemê Suri

Hata hervê hırsuheşti sarê Dêrsımı de taine eskeriya Tırki nêkerdêne. Hırsuheşt ra tepiya taê mordemi berdi eskeriye.

Naine ra zu ki Demenu ra Hemo Suro beno. Eskeriye ke keno, ravêr u tezkera ho cêno, yeno çê. Eke yeno, cirani mirani dorme de benê top, cı ra pers kenê vanê:

- Ap Hemed, na eskeriya Tırki senêna, ala ma rê tenê qesey ke. Ap Hemed tenê vındeno, vano:

- Nê lalao çı qesey kerine, a

Mı ra vake ‹rahat›
Mı vaz da ha dat

Mı ra vake ‹dur›
Ez bine ra sur

Mı ra vake ‹qoş›
Mı est ra ho doş

Mı ra vake ‹git›
Mı goşi kerdi vit

Mı ra vake ‹gel›
Mı çımı kerdi bel

Mı ra vake ‹hazır ol›
Mı va ‹siktır ol›

Oxlum adın nedir?

Hokmatê Tırki, qırkerdena Dêrsımı ra tepiya (1938) ita mektevi nay ro. Na mektevu ra zu ki Pax (Kocakoç) de bi. Dewızı ke nae heşinê pê, domonunê ho nısnenê mektev. Ma u pi vanê ‹domonê ma şêrê bıwanê, zê ma bêzar u bêzon mebê›. Domonu ke wend, Tırki mısenê, benê mamur. Tırki ke cı ra qesê vake, qe ke nê, ver va cı qesey kenê, cı rê berfekêni kenê, mudafa ho kenê.

Çê Îsê Aliyê Qeremani ki lazekê de ho danê mektev. Mae zof pê bena sa, roza virêne temey kena, vana ‹niade biko, mı qeda guretaê, sona mektev gosê to daima malımı sero bo. Fek ra çı qese vezino pê bize. Tu nêbo fekê malımı ra qesê biremnê! Niade ha! U waxt tu zêre nêverdan!› Lazek vano ‹heya›. Mae lazeki çip temey kena, rusnena mektev.

Lazek terkneno sono mektev, domoni kunê sınıfe, malımı sero vındenê. Malım yeno, na lazekê newey ra pers keno vano:

- Oxlum adın nedir? Lazek ki dot ra vano:
- Oxlum adın nedir? Malım cêreno ra cı ke:
- Oxlum, ben öğretmenim! Lazek:
- Oxlum, ben öğretmenim. Malım tenê solıx cêno, na rae gıra gıra, eve rihuais vano:
- Yavrum, sen talebesin. Lazek niadano ke malım rihuaiso, u ki beno sa, eve çêf vano:
- Yavnım sen talebesin. Dae de malım yeno ra hêrs, qarino, perneno ra lazeki ser:
- Ulan eşşegoşlu eşşek, adın nedir? Lazek ki dot ra:
- Ulan eşşegoşlu eşşek, adın nedir?

Dae de malım dano lazeki ro, saneno şilpaxu ver, saneno paskulu ver. Lazeki de hal nêmaneno. Devri, fek u pırnıke bena pırê goni. Lazek berveno, taşêle beno, tersu ra vışino pêro. Derse ke qedina, lazek sono çê, mae ver va cı sona, ho ve ho bena sa:

- Haqo ve cematê to sıkır ke, lazê mı şıyo waneno, meste bêro beno vali u qaymaqam. Lazek ke yeno nêzdi beno, mae niadana ke devriyê ho gon u gonaşir dero, vana:
- Wiy ve mı ro vo! Ez qedaê to bicêri, nu senê halo tı te dera? Se bi, ala daka ho rê qesey ke! Lazek girgirino we, berveno vano:
- Malımı da mı ro. Vana:

- Yaaaa! To rê heni mistaq bo, hewl kerdo. Mı to ra nêvake fekê malımı ra çekuyê meremne!
Dêmake tu çiyê nêzono ke, do to ro. Na rae, dayi çip kena temey, vana:
- Niade, yamu yamu çekuyê fekê malımı ra meremne. U ke se vano, tı ki heni vase.

Lazek roza bine urzeno ra, sono mektev. Malımo Tırk yeno, kuno sınıfe, ney oncia urzveno ra pay, cı ra pers keno:

- Oxlum adın nedir? Lazek ki dot ra:
- Oxlum adın nedir? Malım na rae ki:
- Kuzum, ben öğretmenim. Lazek ki ciav dano:
- Kuzum, ben öğretmenim. Malım nıka daina qarino, zirçeno ra cı, vano:
- Ulan itoxlu it, adını söyle! Lazek ki vengê ho keno berz cêreno ra ser:
- Ulan itoxlu it, adını söyle!

Nae sero malım oncia dano lazeki ro, can te de nêverdano. Destê malımı de qelemê bena. Yê qeleme ki gılo zu ra «silgi» pa beno, u ki gıno waro, teneke pa mendo. Malım çıturi ke eve a qeleme saneno luska lazeki, teneke sono pede. Lazek gon u gonaşir de maneno. Berveno, domonê bini ki dorme de tersenê, kes nêtoreno veng ra ho fiyo. Lazek derdê ho weno, hata ke derse qediye, domoni bi aǵme. Lazek ve a gon u gonaşiri vıleçot sono çê. Mae yena, cirani mirani yenê, dorme de benê top. Roza bine sonê leê malımı vanê:

- Çıko, çıvao, tu çınay rê dana na domonu ro, kısına! Toa heşirêniya çıka?! Tavi ke heşirênia. Yê miletê Zazay ke mektevê ho bıbiyêne, eve zonê ho bıwendêne, niya nêbiyêne ...
Cokao ke: zê bındestiye qefçıl, zê serbestiye rınd toa çino.

IV – MERTALI

Mertali ki edebiyat u folklor ra say benê. Mertali leto zêde eve usilê sairêni vazinê. Pers kerdene de çekuyê henêni têdima vazinê ke, peyniya ho eve usilê kafiya şikina arê, ero isoni wes yena. Taê mertalu de ki usilê sairêni çino, eve kafiya nêvazinê. Mertali isoni rınd xecelenê. Eve pers u ciavê mertalu de kami ke fist ra kami ser, baqlêni u zinaaxênia ho bêli keno. Waxto ke veyve u denişkar bi, ciniya dıxaskane ver de, cemat ke bi top, zuvini ra mertalu pers kenê, eve u tore xecelinê, pê hedıra ho anê. Pers kerdene mertalu de hostaênia qesu lozıma.

Arqılık darqılık, desudı qulık.	lekani
Bonê Baki, pırê huraki.	dıdoni
Bonê de mı esto, poncsey male cêno, hurendia zu xuremia vaşı nêcêno.	çê mıloçıku
Bonê de mı esto, zu ostıne ver dera.	sung
Çerxa mına çerx kerdiye, binê merxi de rokerdiye.	zerveti
Çiyê de mı esto, dina u diar vineno, verê çêverê xo nêvineno.	çım
Çiyê de mı esto, mezela ho ve ho kıneno.	dılapa
Çiyê de mı esto, gıneno uwe ro, hit nêbeno.	tız
Çiyê de mı esto, dan kemer ro nêşikino, dan uwe ro şikino.	kaşite
Çiyê de mı esto, to ra bıesto.	name
Çiyê mıno sur kerde, binê ondoli de rokerde.	piaz
Çiyê de mı esto, mı dıma nêvişino.	şıye
Çor waê mı estê, cirta ho erzenê zu gol.	cızıkê manga
Çüyê mıno çot, peê boni de kot.	rae
Dare lerzena, vore erzena,	pirozine

Deve niyo devey ra berzo, hemgê niyo hemgê ra weso, axu niyo axu ra tolo.	dara goze
Dı mirçiki, çor çımı; bınê vore hardo şia, kam ke nêzono hero şia.	ciav te dero
Dı yê Mine, çor yê Yine, hot yê Tıngılise.	cızıkê bıze/manga/dele
Diko dare de, vengo Xaskare de.	tıfong
Gaê de mı esto, gaê de to esto; Hêgaê de mı esto, hêgaê de to esto; Gaê mı yeno hêgaê to weno, gaê to yeno hêgaê mı weno.	Sîtê gay çino.
Sîtê gaê mı to rê beno helal, ya ki beno heram?	
Her zıra, dım peıra.	tıfong
Herê de mı esto, bınê pizey ra bar kan.	lınge
Herê de mı esto, eve bar sono zeře.	koçıke
Hirê waê mı estê, son sodır pê gızıkê zuvini cênê.	şêpiye
İp ip, sandıq çip.	mezele
Kalıko dere de, çapê koreko vêre de.	arêe
Kelê mınno henar, voz da ra ha diar, veng dan nêdan ke, nino war.	tızı
Kelê mınno kemer de, qevdê koçêno ver de.	herdise
Kulıka pıtıku, pırê nutıku.	hêzire
Kuna bınê hardi fetelina yena ke, riyê ho riyê to ra pako.	sırşı
Lüye lüye; Gınê ro şüye; Fek u pırnıki bi pırê muye.	puç u lınge
Morevay kerd tever, axay kerd cêvê ho.	çılm
Merde merde, fek rakerde.	meske
Ponc waê mı estê, her zuye solıkê kerda poşti.	bêçiki
Sere şıye sere ser, Fındıq ame çole ser.	cüyın
Tosa mına zerde, dar u beri ser de.	tızı

V – QESÊ VIRÊNU

Qesê virênu ki edebiyatê mîleti ra say benê. Ferqê na torê edebiyati ve edebiyatê bini ra, uyo ke, ho ve ho, tek teyniya nêvazino. Wertê qesey kerdene de qal ke ame ra, u waxt hurêndi de vazino ke, vatox qesa ho ispat kero, rast vezo: *'Qesê esto, vanê:'* Qesê virênu isoni rê wes yenê. Hem kılmê, hem arêzeê, hem ki rastê. Manê ine teko, zuyo: kes ho sas nêkeno. Yanê eve dı maney fam nêbenê. Mordemi ke wertê zu durimi de nêzona ke se kero, ya ki ho sas kerd, u waxt *qesê virênu* cı rê zê roştia çıla. Na durım de qesê virênu, rae cı salıx dano, vezeno roşti, aqıl dano cı, hesar keno. Mordem ke bêqerar mend, taê qesey, ya vanê «bıke», taê ki vanê «meke».

Belxero, ber ve bero.
 Bêbextiye karê cüamerdiye niya.
 Bıke bıvine, meke mevine.
 Çêverê kışı mecıne, kes ki çêverê to nêcino.
 Dele ke qızvane biye, kutiki Helev ra yenê.
 Gukê xape, gaê xape ra nêterseno.
 Haq ison sas nêkero, sas keno kas nêkero, kas keno ki, la u las nêkero.
 Hata biyaene biya ke, nêbiyaene ra sare serperno.
 Her ke hero, zu rae kuno çamuri.
 Her ke kata şêro, semera ho hazır a.
 Her vas, koka ho sero roeno.

Here ra vato <mizdania mı bide, kuriyê to biyo>. Vato <barê mîno ke mî
 ro bo, mî kuri ardi nêardi ke, barê mîno mî roo>.
 Heri ra vato <veyve to wazeno>. Vato <ya uwa, ya koliyê>.
 Heri vato <semira mı ke mî ra biye, barkerdoxi zofê>.
 Hewnê diyo ho rê, qesey kan to rê, taê cian dê, taê borê.
 Hot aznê heri biyê, şiyô verê çemi, pêro ho vira kerdê.
 Kerdox xeleşiyô, nêkerdox nêxeleşiyô.
 Ko çiqas ke berz bo, rozê lînga mordemi kuna ra cî.
 Ko koy nêreseno, qul reseno quli.
 Koti de bariyo, uza de bıvîşiyô.
 Kutik ke ron boro, sanîke ve çmm ra wa.
 Kutiki lowenê, meymani raa ho ra sonê.
 Leirê mori bêaxu nêbeno.
 Malo bêşüane boka vergio.
 Merdene karê cüamerduna.
 Merdime piya, mendime piya.
 Mori da pe de, dîmpîstîke da ser de.
 Qeday sero qeda yeno.
 Sey Rîza ostîna hard u asmêniyo.
 Şêr şêro, ne mao, ne nêro.
 Teli tim hurêndia teli de pêda beno.
 Vake <qeda meso, qusîr bêro to reso>.
 Vake <tiz kami kerd kami nêkerd>, vake <bêma u bêpi kerd>.
 Voreko hewl koz de bêliyo.
 Vosno hewl vorekêni de bêliyo.
 Zarance ho erzena dîrike, xeleşîna.

VI – EDEBİYATÊ KAY KERDÎŞI

Domoni ke ho rê kay kenê, zê kîlamu qesu têdîma vanê ke, cî rê wes yenê. Na qesu sîknênê
 arê. Peyniya ho eve kafîya qedîna. Na qesê kay kerdene ki edebiyatê mîleti ra say benê.
 Edebîyatê kay kerdîşî ra hirê torey estê:

1. Akule dakule
 çar u çember
 mîsk u hember
 as tos
 tingîla fis
2. Ekîlê mekîlê
 bîskîze, xemele
 yara bînge
 paq u lînge
 sam sune
 hat bure
 ket bîra
 çikolo bîra

a - Mordis

Domoni, ho werte de birinê ra, benê di sirey. Sırê zuye ra zu, bêçika ho fino fekê ho, mılno; waxto ke vete, nano olvozê dotêni ra, qesê vano; qesê diine ke vake, nano ho ra, oncia dotêni ra ... Peyniye de ke kami de mend ...

b – Sas kerdis

Qesey, zê kılame, leto zêde eve kafiya vazinê. Qesey ve hostaêni heni têdima vazinê ke, zuy ke vati, gereke pêt vazo, hem ki ho sas nêkero, nêxeletno. Hurdi çekuyê peêni gereke boyna têdima vaziyê. Hata ke qefeliya, ya ki hata ke ho sas kerd.

1. Na pençere de tusko,
ha pençere de mısکو.

Son çê tuski tuski wan;
Son çê mısکی tuski wan.
2. Na pençere de ٿرییے,
ha pençere de riye.

Son çê ٿرییے, ٿرییے wan;
Son çê riye, ٿرییے wan.
3. Son çê goze, goze wan;
Son çê xoze, goze wan.
4. Na pençere de eskize,
ha pençere de aspize.

Son çê eskize, eskize wan;
Son çê aspize, eskize wan.
5. Kamo qal keno,
qalê lazê Qerê Kêri keno?

Haq bo pir bo,
Kês qalê lazê Qerê Kêri nêkeno!

c - Pers u ciav

Domoni ke kay kenê, zu pers keno, zu ki ciav dano, kami ke zona.

– Son koti?	Son suke.
– Seweta çımay?	Seweta kincunê veyvıke.
– Çı ana?	İştanê qılıke.
– Zovına çı ana?	Pozmikê pırnıke.
- Kam ke nêzono, kırê diki de pipike.

